

ПОЖАР ВАДИМ ГЕОРГІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО НОВЕЛ ПРАКТИКИ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Ефективність судово-правової реформи в Україні вимагає побудови такої системи перегляду судових рішень, яка б не допускала набрання законної сили незаконними та необґрунтованими вироками та ухвалами суду. Правосуддя за своєю сутністю не було би правосуддям, якби закон не надавав можливості зацікавленим учасникам судового провадження оскаржувати судового рішення та виправлення можливої судової помилки ще до того, як рішення набрало законної сили та почато його виконання. На сьогодні діючий КПК України передбачає таку форму перевірки судових рішень, які не набрали законної сили – це апеляційне провадження.

Слід зазначити, що практика апеляційного оскарження судових рішень у кримінальному провадженні це «живий» інструмент тлумачення діючого кримінального процесуального законодавства України, яка постійно змінюється та корелюється в залежності від різних факторів, часом від об'єктивних обставин розвитку певних суспільних відносин, а часом від різних суб'єктивних факторів, які обумовлені певними особистими, політичними чинниками, тощо.

Право особи на апеляційне оскарження спрямовано насамперед на реалізацію права на справедливий суд гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Забезпечення такого права є однією з важливих гарантій ухвалення правосудного рішення у кримінальному провадженні.

Відповідно до вимог ст. 24 КПК України кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого, а також на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується його прав, свобод, законних інтересів, судом вищого рівня в порядку, передбаченому КПК України, незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді.

Свобода оскарження як загальна умова апеляційного оскарження пов'язана із суб'єктивним правом особи подати скаргу, якщо, на її думку, винесене рішення стосується її інтересів.

У ст. 393 КПК України, що передбачає коло осіб, які мають право на апеляційне оскарження передбачено право на подання апеляційної скарги іншими особами, прав, свобод чи інтересів яких, стосується оскаржуване судово рішення, проте у ст. 394 «інших осіб» не передбачено, з чого можна зробити висновок про відсутність у таких осіб права на апеляційне оскарження вироків на підставі угод.

Цікавою з точки зору тлумачення зазначених положень КПК України є правова позиція Верховного Суду України, сформована у Постанові

№ 5-347кп15 від 03.03.2016 р. [1], а саме: особа, яка за нормами КПК України не наділена правом апеляційного оскарження вироку має право на таке оскарження, якщо вироком вирішено питання щодо її прав.

Суд виходив з положень Конституції України, яка має найвищу юридичну силу та гарантує реалізацію права на оскарження у більш широкому розумінні, ніж у главі 31 КПК, кореспондується із положеннями статті 24 КПК й розширює коло учасників судового процесу, яким забезпечується конституційне право на оскарження судових рішень.

Офіційне тлумачення цих конституційних положень здійснювалось Конституційним Судом України, який у цілій низці своїх рішень висловив правову позицію щодо права на оскарження судових рішень та доступу до правосуддя, згідно з якою кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку; суд не може відмовити у правосудді, якщо особа вважає, що її права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод; відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке, згідно зі статтею 64 Конституції України, не може бути обмежене (пункти 1, 2 резолютивної частини Рішення від 25 грудня 1997 року № 9-зп, абзац 7 пункт 3 мотивувальної частини Рішення від 25 квітня 2012 року № 11 – рп/2012) [2, 3]. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина (абзац 3 підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007) [4].

Наведене, на думку ВСУ, переконує у тому, що відсутність «інших осіб» у вичерпному переліку суб'єктів оскарження, передбаченому статтею 394 КПК України, за умови, що судові рішення стосуються їх прав, свобод та інтересів, не є перешкодою у доступі до правосуддя та звернення до суду вищої інстанції, що передбачено частиною другою статті 24 КПК України.

Як зазначив ВСУ виходячи із зазначених положень, стосовно розглядуваної справи, ключовим є з'ясування, чи насправді вирок стосується інтересів іншої особи тією мірою, що надає останньому, згідно із частиною другою статті 24 КПК, право оскаржити його до вищих судових інстанцій. І дійсно, такий висновок ВСУ по своїй сутті відповідає конституційним положенням, які забезпечують свободу оскарження судових рішень, проте є певні суперечності з діючим КПК України.

Так, на мою думку, ВСУ невірно трактує норму ч. 2 ст. 24 КПК України та підміняє поняття «особа, яка не брала участь у судовому розгляді» тобто така, що була присутня у судовому засіданні, на «особу, інтересів якої стосується судові рішення».

По суті, вказана норма в нині чинній редакції, гарантує право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня *всім учасникам судового провадження*,

незалежно від того, чи брали вони участь у судовому розгляді. Вона не розповсюджується на всіх осіб, інтересів якої стосується судове рішення, що суперечить нормам Конституції України та обмежує свободу оскарження судових рішень. Така ситуація вимагає виправлення на законодавчому рівні, тому пропоную наступну редакцію норми ч. 2 ст. 24 КПК України:

«Гарантується право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня в порядку, передбаченому цим Кодексом, незалежно від того, чи є така особа учасником кримінального провадження та чи брала така особа участь у судовому розгляді».

Відповідно ст. 394 КПК необхідно доповнити ч. 4 у такій редакції:

«Вирок суду першої інстанції на підставі угоди може бути оскаржене іншою особою, прав, свобод чи інтересів якої він стосується, в порядку, передбаченому цим Кодексом, незалежно від того, чи була така особа учасником кримінального провадження та чи брала така особа участь у судовому розгляді, за умови обґрунтування цією особою того, що вирок стосується його прав, свобод чи інтересів».

Отже, завдяки такій редакції норм ст. 24 та 394 КПК України, будь-яка особа зможе оскаржити будь-який вирок суду, якщо такий вирок буде стосуватися прав, свобод та зачіпати її законні інтереси, що в свою чергу сприятиме реалізації конституційних положень свободи оскарження судових рішень у кримінальному провадженні.

Список використаної літератури:

1. Постанова Верховного Суду України № 5-347кc15 від 03.03.2016 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS160249.html
2. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97>
3. Рішення Конституційного Суду України від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v011p710-12>
4. Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/va11p710-07>

Ключові слова: апеляційне провадження, апеляція, свобода оскарження судових рішень, доступ до правосуддя.

Ключевые слова: апелляционное производство, апелляция, свобода обжалования судебных решений, доступ к правосудию.

Key words: appeal proceedings, appeal, freedom of appeal, access to justice.